

Pavol Tománek

St. Elizabeth University of Health and Social Work in Bratislava
Slovakia

Fragmenty rodiny a manželstva / *Fragments of family and marriage*

Abstract

The family upbringing is thus increasingly suffering from permanent development and innovation, not only in society, but especially families. Why? Probably also because the traditional family model has appeared so he mocked that show lack of pragmatic family and social networks. Acceleration time is felt more and more. Being demolished relations is atomized families. We are seeing new types of family life, such as single, mingle, patchwork families, gay families, and so on. More young heterosexual couples does not enter into a marriage, because marriage is considered unnecessary formalities with the statement that “do not need a paper that they love!”

Keywords: Family, Prevention, Religion, Society, Education.

„Aj zašpinená minca má svoju hodnotu.“

(autor)

ÚVOD

V rodine je možné badať čoraz častejšie meniace sa pravidlá vo výchovnom procese. S istou frekvenciou sa v spoločnosti stretáme so skutočnosťou, kedy si ľudia svojvoľne zamieňajú pojmy. Prichádza k etymologickému chaosu. Ľudia používajú slovnú zásobu, ktorej často ani nerozumejú. Zlo sa nazýva cnosťou, nemravnosť sa povyšuje na kult, hriech sa ospravedľuje estetikou. Výchova v rodine je tak čoraz častejšie poznačená permanentným vývojom a inováciami nielen v oblasti spoločnosti, ale hlavne rodiny. Prečo? Zrejme aj preto, že klasický model rodiny sa akoby zosmiešňoval natoľko, že badať absenciu aj pragmatických rodinných sociálnych sietí. Akcelerácia doby je cítiť čoraz viac. Rúcajú sa vzťahy, atomizujú rodiny. Sme svedkami nových typov rodinného spoluzitia, akými sú *single*, *mingle*, *patchwork* rodiny, homosexuálne rodiny a pod. Čoraz viac mladých heterosexuálnych párov nevstupuje do manželstva, pretože manželstvo považujú za zbytočné formality s vyhlásením, že „nepotrebujú papier na to, že sa majú radi!“ Na druhej strane, akoby v opozícii, sa však demonštrujú mladé homosexuálne páry, ktoré sa dožadujú legalizácie ich vzťahu až do úrovne manželstva, resp. re-

gistrovaného partnerstva. Čiže, môžeme reflektovať, že tradičné chápanie vzniku rodiny (máme na mysli práve heterosexuálne manželstvo) už „papier na legalizáciu svojho vzťahu“ nepotrebuje, pričom novovznikajúce formy manželského (ako aj rodinného spoluzitia) „tento papier“ vyžadujú. Pýtame sa preto, prečo isté skupiny tento „papier“ už nepotrebujú, a naopak, prečo iní tento „papier“ vyžadujú? Iný pohľad na celú problematiku manželstva spočíva vo fakte, že súčasné mladé heterosexuálne páry majú potrebu žiť spolu pred manželstvom, aby si „vyskúšali“ fungovanie ich vzťahu, no paradoxom ich vzťahu je skutočnosť, že málokterý z týchto párov po uzavretí manželstva oslavujú 3-5 výročie uzavretia manželského života. Pritom ich rodičia, starí rodičia, ktorí nežili spolu pred vstupom do manželstva, si pripomínajú 20., 30., 40. výročie manželstva. V spoločnosti sa vytvára o manželstve mýtus, že ide o prekonané spoluzitie, ktoré má nahradiť voľnosť kohabitujúcich heterosexuálnych/homosexuálnych vzťahov. Manželstvo v myslení ľudí vstupuje akoby do „súdnej siene“, kde o ňom vyslovujú verdikt oslobodenia, či verdikt k smrti a zániku. Čo je však dôležitejšie, je skutočnosť, že z takýchto atomizovaných a „pokrivených“ rodín vychádzajú deti do sveta, ktorý nie je pre ne vždy dostatočne pripravený. A tak mnohé deti z týchto rodín končia v náhradnej rodinnej starostlivosti, detských domovoch alebo paradoxne v nových rodinách, kde síce zažívajú nového otca i matku, no často po niekoľkých výmenách a obmenách (single, mingle, patchwork rodiny, či homosexuálne rodiny). Pýtame sa teda, či sa do pomyslenej „súdnej siene“ spoločnosti, kde sa rieši existencia manželstva a rodiny, postupne dostanú aj deti, ktoré majú síce rodičov, no po prvej, druhej a xtej výmene. Nadobúdame presvedčenie, akoby spoločnosť 21. storočia vytvárala a schvaľovala také zoskupenia rodín, manželstiev, ktoré sú samodeštrukčné či už hľadiska sociologického, pedagogického, psychologického alebo právneho?!

Príspevok komparujeme aj slovenské a európske tendencie a perspektívy a pod., čím chce čitateľovi pripraviť kvalitnú pôdu pre pochopenie rodiny a rodinnej výchovy v súčasných podmienkach nielen na Slovensku.

RODINA

Pod pojmom rodina rozumieme predovšetkým sociálnu skupinu, ktorá je zložená z dvoch alebo viacerých osôb žijúcich spolu v jednej domácnosti, ktoré sú spojené manželskými, pokrvnými alebo adoptívnymi zväzkami. Možno ju charakterizovať aj ako primárnu, neformálnu a intímnu sociálnu skupinu a základnú spoločenskú jednotku, ktorá je často považovaná za kolísku ľudstva a výchovy (Tamášová, 2007, s. 12). Rodina sa charakterizuje aj ako malá spoločenská skupina, založená z dvoch dospelých členov opačného pohlavia a ich potomkov. Je to prvé sociálne prostredie, ako i výchovná inštitúcia prvoradého významu, v ktorej sa jedinec ocitá (Prevendárová, 1998, s. 11). Rodina je spoločensky schválená forma partnerských vzťahov dvoch rovnoprávných, rovnocenných a milujúcich sa ľudí, spojená pevným príbuzenským a pokrvným zväzkom. Jej znakom je intímne spoluzitie v jednej domácnosti, spolupráca, pomoc a kooperácia jej členov. Atmosféra rodinného prostredia je daná vzájomnými vzťahmi medzi rodičmi a ostatnými členmi rodiny. Dieťa sa formuje podľa rodinných vzťahov, podľa rodinného prostredia, v ktorom vyrastá. To, čo dieťa v rodine vidí, to aj napodobňuje. Dospelí, najmä rodičia sú

preň vzorom v akomkoľvek konaní. Rodina je prirodzenou sociálnou skupinou, základnou bunkou spoločnosti. Združuje ľudí v intímnej jednote na podklade pokrvnej príbuznosti. Všade tam, kde muž a žena žijú spolu, bývajú pod jednou strechou, spoločne hospodária a vychovávajú deti, hovoríme o rodine. V nej si dieťa vytvára vlastnú identitu a typickú kultúru prezentovanú vlastnými tradíciami, hodnotami a konvenciami. Pokrvná príbuznosť, rodinné ekonomické záujmy ako aj výchova detí nevystihujú však ešte dostatočne podstatu rodiny. Rodina totiž nie je schopná existovať izolovane od spoločnosti, vždy je súčasťou širšej sociálnej jednotky, ktorej normy, kultúra, tradície a náhľady zasahujú aj rodinu. Rodina je preto prvým článkom reťazca, ktorý spája jedinca so spoločnosťou. Rodina je prvým skúšobným prostredím (Tamášová, 2007, s. 37). Rodina je založená na manželstve, ktoré predstavuje vzájomný vzťah muža a ženy. Pre ňu je najdôležitejšia stabilita manželského vzťahu, teda jeho trvácnosť až do smrti jedného z manželov a práve takáto rodina môže vytvoriť najvhodnejšie podmienky pre zdravý duševný a telesný vývoj detí. Preto je veľmi dôležité, aby deti vyrastali v rodine, ktorá sa právom pokladá za základnú bunku spoločnosti. Otázkami rodiny a ich riešením na vedeckom základe sa v súčasnosti zaoberajú rôzne vedné disciplíny. Sú to predovšetkým:

- **sociológia**, ktorá sa rodinou zaoberá z hľadiska demografického, sociálnej štruktúry, generačných vzťahov, rozvodov,
- **psychológia**, ktorá predstavuje v tomto smere veľmi široký záber, nakoľko rieši, napomáha riešiť rôzne psychologické problémy a navrhuje spôsoby prevencie konfliktov v manželstve, medzi rodičmi a deťmi a to najmä formou rôznych psychologických poradní,
- **pedagogika** skúma rodinu z hľadiska jej výchovného pôsobenia na deti od ich narodenia až po dospelosť. Pedagogika rodiny je teda subdisciplína pedagogiky, ktorá má svoje opodstatnenie v holistickom nazeraní na človeka. Pedagogika rodiny je na Slovensku veľmi mladou subdisciplínou, no vo svete je pedagogika rodiny už zabývaná. Medzi prvými krajinami, ktoré zaviedli pedagogiku rodinu, bolo Poľsko. Inak, Poľsko je tiež prvou krajinou, kde sa začal robiť priestor pre rodinu na vedeckej úrovni. Začali sa vytvárať prvé inštitúty zamerané na rodinu a pod. V tabuľke ponúkame stručný pohľad na subdisciplínu pedagogiky rodiny vo svete,
- **teológia manželstva a rodiny**: skúma manželstvo a rodinu z historicko-biblického a teologického hľadiska. Manželstvo a rodina sú v rámci teologických disciplín považované za fundamentálne spoločenstvo kreujúce výchovu v rodine nové Božie deti.

svojich členov. aby si zakladali rodiny a v nich vychovávali svoje deti,

Rodina má tiež svoje znaky. Niektoré sú typické pre všetky inštitúcie, iné sa dajú ľahko odpozorovať zo životného cyklu, či postojov jednotlivcov, ktorí rodinu tvoria.

Medzi základné znaky rodiny (Tamášová, 2007) patria:

1. **Univerzalita** – rodina si stále plní úlohu základnej spoločenskej inštitúcie. Je známa ako ľudstvo samo. Rodina má svoj pravidlá, svoje mantinely. Jednotlivci v rodine majú svoje návyky a navonok sa každý prejavuje originálne.
2. **Tradicionalita** – rodina je tradičnou základnou bunkou spoločnosti. Spoločnosť doposiaľ nevymyslela nič lepšie, ako je inštitúcia rodiny.
3. **Konzervatizmus** – rodina sa vyznačuje svojimi hodnotami, kultúrou a tradíciami. Má svoju obvyklú štruktúru, ktorá sa v najužšom smere skladá s rodičov a detí.
4. **Sakralita** - rodinné väzky sú pre členov rodiny posvätné. Členovia rodiny sa navzájom podporujú, pomáhajú si, kooperujú.
5. **Azylita** – každá jedna rodina si buduje vlastnú domácnosť, vlastné domáce spoločenstvo. Poznajú svoje nálady, postoje, vedia, na koho sa majú obrátiť, keď niečo potrebujú.

Rodina je preto prvým článkom reťazca, ktorý spája jedinca so spoločnosťou. Úloha rodiny je v oblasti výchovy nezastupiteľná, jej práva sú prvoradé pred všetkými inštitúciami. Dôležitá úloha rodiny vytvára prostredie bohaté na lásku, v ktorom si dieťa vytvára správny vzťah k hodnotám. Dieťa potrebuje byť milované, akceptované, cítiť bezpečie, mať vzor dospelého, prejavovať sa bez zábran a strachu, mať životný optimizmus, kritické myslenie a všestranný rozvoj. Niektoré zážitky môže dieťa získať len v rodine, napr. byť milované len preto, že existuje. Tieto zážitky sa neskôr odrazia v schopnosti nájsť seba samého. Medzi základné úlohy rodiny patrí:

1. vytváranie spoločenstva: rozvoj vzťahov, vzájomná komunikácia, dôvera, úprimnosť,
2. odovzdávanie života: zachovanie rodu a generácie,
3. rozvíjanie spoločnosti: vzdelanie detí, angažovanie sa v rôznych oblastiach spoločenského života.

Na budovanie zážitkov majú najväčší vplyv rodičia. V rodine sú dôležité nasledovné aspekty, resp. postoje rodiča, ktoré sme postavili do „provokačných otázok“:

- a) **postoj rodiča, ktorý počúva** alebo *rodič, ktorý počúva sám seba?*,
- b) **postoj odpustenia** (odpustenie sa stáva obnovením lásky), alebo *odpustím, ale nezabudnem?*,
- c) **postoj pochvaly a povzbudenía** – alebo *tzv. skrytý pštros*, teda: Ak sa ti niečo podarí, poviem: „*Vidíš, ja som ti to hovoril!*“ No, ak sa mi niečo nepodarí, povieš: „*Vidíš, ja som ti to hovoril!*“
- d) **postoj otvorenosti, neklásť podmienky, aby mohlo byť dieťa milované**, alebo: „*Môj milý, pokiaľ si v mojom dome, budeš tancovať ako ja pískam!*“
- e) **schopnosť milovať pravdu o svojich deťoch** alebo: *Môj zlatý, to, čo si spravil, veď nebolo až také zlé, veď to všetci robia, nie si prvý ani posledný!*“ teda *tzv. všeobecné ospravedlnenie, alebo odhrievkovanie si hriechu.*

V čom vidíme zlyhávanie v súčasných rodinách? Kde je problém súčasného pohľadu na rodičovstvo? Na demonštráciu uvedieme základné poruchy socializačno-výchovnej funkcie zlyhávania rodín:

- **rodičia sa nechcú starať** o svoje deti (osamelé matky, tzv. *single rodiny*, *mingle rodiny*, alebo aj rodičia, ktorí sami vyrástli v detskom domove, rodičia zo slabších sociálnych vrstiev),
- **rodičia sa nemôžu starať** o svoje deti (nedokážu dieťaťu poskytnúť dostatočnú starostlivosť, sú vo výkone trestu odňatia slobody, zlý zdravotný stav rodičov, závislosť rodičov od návykových látok, my dopĺňame pestúnskych rodičov, ktorí majú dieťa v osobnej starostlivosti, ako sú starí rodičia; tu môže nastať nehoda vo výchove, napr. generačný problém, často nastáva choroba. Ide často o skupinu profesionálnych rodičov. Stáva sa, že zo strany zamestnávateľa či aj vedenia detského domova je realizovaný nevhodný výber uchádzača o zamestnanie profesionálneho rodičovstva v problematike, ako je dieťa s poruchami správania),
- **rodičia sa nevedia starať** o svoje deti (deti maloletých matiek, mentálne postihnutí rodičia, ktorí sami vyžadujú starostlivosť, rodičia zbavení svojprávnosti),
- **rodičia s tzv. dvojkoľajovou výchovou:** ide o rodiny, ktoré potrebujú pomoc na určitý čas. Ide o tzv. *patchwork rodiny*. V tomto čase by nie len dieťa, ale aj rodičia mali navštevovať odbornú sociálnu, psychologickú alebo psychoterapeutickú pomoc. Tak ako dieťa pracuje na zmene správania, musia na nej pracovať aj rodičia.

MANŽELSTVO AKO PREDPOKLAD RODINY

Rodina má predpokladať manželstvo. Manželstvo je vstupnou bránou k rodine. Manželstvo je sociálne uznaný a formálne uzatvorený zväzok dvoch osôb (Roziňajová, 1992, s. 24). Vyplývajú z neho mnohé sociálne práva a povinnosti. Manželstvá možno rozdeliť na základe 2 kritérií:

1. usporiadanie manželských vzťahov:

- a. **monogamia:** párový vzťah muža a ženy,
- b. **polygamia:** manželstvo jednej osoby s niekoľkými osobami. Môže mať podobu:
 - i. polygynie: manželstvo jedného muža a viacerých žien
 - ii. polyandrie: manželstvo jednej ženy a viacerých mužov

2. okruh výberu manželského partnera.

Dimenzia manželstva je zastúpená takmer vo všetkých krajinách na celom svete, či už vo forme civilného alebo konfesijného uzatvorenia manželského zväzku, ako je to známe napr. na Slovensku, alebo formami, ktoré sú vzdialené nielen našej kultúre a mentalite ľudí, ale aj svojim náboženským svetonázorom, napr. ako to možno badať v primitívnych afrických polygamických kmeňoch. Lat. Matrimonium sa prekladá ako manželstvo. Uvedený termín sa skladá z dvoch slov: „mater“ (matka) a „munia“, resp. „munus“ (úloha, poslanie). Manželstvo je zmluva medzi mužom

a ženou (právný aspekt), ktorá spôsobuje, že muž a žena sa spájajú v jedno telo na čas celého ich života (*consortium totius vitae*), tvoria teda spoločenstvo (sociálny aspekt) postavené na prirodzenosti človeka. Cieľom tohto spoločenstva je dobro manželov, plodenie a výchova detí. Vo väčšine konfesií (katolíckej, pravoslávnej a sčasti aj v anglikánskej) je manželstvo chápané ako výsostne sviatostný akt dvoch ľudí opačného pohlavia, resp. právnym úkonom (pri civilnom manželstve), ktorým si dvaja ľudia slobodne a zodpovedne sľubujú vernosť a lásku (Helinger, 2000, s. 28) s cieľom plodiť a vychovávať aj deti. V slovenskom právnom systéme poznáme teda dva druhy uzatváranie manželského zväzku, a to: cirkevnou alebo civilnou formou (známou tiež ako civilný sobáš). Manželstvo je zväzkom jedného muža a jednej ženy,¹ ktorý bol uzavretý spôsobom ustanoveným alebo uznaným Slovenskou republikou. Takýmto spôsobom nie je možné uzavrieť iný zväzok. Osobitnú ochranu, ktorú zákon priznáva manželstvu, nie je možné priznať inému zväzku, než je manželstvo. Manželský zväzok muža a ženy² je svojou prirodzenosťou zameraný na blaho manželov a na plodenie a výchovu detí (Kratochvíl, 2000, s. 35). Manželský zväzok je potvrdený súhlasným vyjadrením.

Pri uzatváraní manželstva sú prítomní zvyčajne dvaja svedkovia.

Manželstvo si plní nasledovné aspekty:

- **právný aspekt:** je zmluvou medzi mužom a ženou,
- **prírodný aspekt:** manželia, ktorí vytvárajú spoločenstvo, sú zameraní predovšetkým na: dobro samotného manželstva, dobro manželov, plodenie a výchovu detí,
- **sociálny aspekt:** toto spoločenstvo je postavené na prirodzenosti človeka,
- **kultúrny a náboženský aspekt:** tradičné manželstvo je chápané ako vzťah jedného muža a jednej ženy (rovnocennosť: katolícke, evanjelické, pravoslávne a židovské náboženstvo; nerovnocennosť, resp. tzv. kastovníctvo: budhizmus, šintoizmus, hindoizmus, konfucionizmus).

SOCIÁLNE FAKTORY OVPLYVŇUJÚCE INŠTITÚT MANŽELSTVA A RODINY

J. Gabura (2006) uvádza, že medzi najfrekvencovanejšie **sociálne faktory**, ktoré najviac ovplyvňujú vývoj a formovanie rodiny patria: migrácia a s ňou spätá urbanizácia obyvateľstva, atomizácia rodiny a emancipácia. Všetky uvedené sociálne faktory sú spájané s prácou, s hľadaním živobytia a sťahovaním sa za ním, čo zanecháva následok aj na fungovaní samotnej rodiny. Migrácia obyvateľstva je veľmi úzko prepojená s urbanizáciou obyvateľstva a atomizáciou rodiny. Sťahovanie sa

1 Podobnú definíciu manželstva môžeme citovať aj podľa kán. 776, § 1 CCEO: „Matrimoniale foedus a Creatore conditum eiusque legibus instructum, quo vir et mulier irrevocabili consensu personali totius vitae consortium inter se constituunt, indole sua naturali ad bonum coniugum ac ad filiorum generationem et educationem ordinatur“ Dostupné na: http://www.grkat.nfo.sk/Texty/instrukcia_16.html [cit. 07.09.2011]

2 Similar definition can be cited also according to Church Canon 776, § 1 CCEO: „Matrimoniale foedus a Creatore conditum eiusque legibus instructum, quo vir et mulier irrevocabili consensu personali totius vitae consortium inter se constituunt, indole sua naturali ad bonum coniugum ac ad filiorum generationem et educationem ordinatur“ Available: http://www.grkat.nfo.sk/Texty/instrukcia_16.html [cit. 07.09.2011]

ludí za pracou viedlo a aj dnes vedie k miešaniu rôznych kultúr, čo sa medzi manželmi najviac prejavuje v odlišnom socio-kultúrnom pozadí, v odlišnosti hodnôt, predstáv, zvykov, tradícií a životného štýlu, na aké boli manželia pred vstupom do manželstva zvyknutí. Táto rozdielnosť je mnohokrát príčinou rôznych hádok, či nedorozumení v manželstve. Sťahovanie sa za pracou do miest, urbanizácia, navyše plodí anonymitu a predstavuje ťažisko sociálno-patologických javov.

Rodina je špecifickým sociálnym prostredím, kultúrnym útvarom, kde sa odovzdáva výchova a hodnoty, či už materiálne alebo duchovné. No v poslednom období je rodina a manželstvo vystavené mnohým, najmä demografickým zmenám. Medzi najčastejšie zmeny zaraďujeme: zvyšovanie veku ženy pri vstupe do manželstva, výrazný pokles natality, redukcia štruktúry rodiny (max. 2 deti), neúplné rodiny, rozvodovosť, registrované homosexuálne a heterosexuálne partnerstvá, homosexualita a lesbicizmus, strach z detí, nedostatok financie, priestor na bývanie, impotencia, deprivácia (dlhodobu neuspokojované potreby), atomizácia rodiny (rozpad tradičnej rodiny), entropia = zánik rodiny a pod., workoholizmus, prostitúcia a pornografia, závislosti (internet, drogy, alkohol) a gamblerstvo, rôzne deviácie, liberalizmus, medzigeneračné problémy, *vzrastajúci individualizmus, dostupnosť antikoncepcie, klesajúci vplyv cirkvi a tradičných náboženstiev na rodiny, abortivita, zmena v statuse ženy, zvýšená mobilita, rozpad tradičných spoločenských* (Tamášová, 2007, s. 38). Základným ukazovateľom **sociálno – ekonomických problémov** je práve výška dosiahnutého príjmu. Ak je sociálno – ekonomická situácia v rodinách, ktorá je sprevádzaná stresom, napätím, neistotou nepriaznivá, odráža sa to aj v kvalite rodinných vzťahov. Podľa M. Hardy (2011) medzi najväčšie sociálno-ekonomické problémy v rodinách patrí najmä: nezamestnanosť, práca za minimálnu mzdu, schopnosť udržať si zamestnanie, zadlženosť najmä mladých rodín v podobe omeškania splátok, pôžičiek, hypoték, nedoplatkov za energie, telefón a pod. K problémom, ktoré sú spôsobené nedostatočným príjmom a ktoré vedú k pocitom hanby, bezmocnosti, či k psychickej záťaži patria aj: nevyhovujúce podmienky bývania, prekážky v prístupe k vzdelávaniu, či ku kultúre, nedostatočná zdravotná starostlivosť a i. J. Gabura (2006) medzi ďalšie sociálne faktory vplyvajúce na fungovanie rodín zaraďuje **masmédiá a oslabený vplyv cirkvi**. Masovokomunikačné prostriedky, ktoré chtiac-nechtiac ovplyvňujú myslenie, konanie, správanie a očakávania svojich konzumentov, ponúkajú model vzorovej, ideálnej alebo patologickej rodiny ako imitačné vzory, čo určitým spôsobom vplyva na porovnávanie a na spokojnosť, resp. nespokojnosť partnerov s rodinným životom. Komunikáciu, spoločné rozhovory, záujem o deti, či o partnera nahrádza pasívny konzum v podobe televízie, videa, počítačových hier, či internetu. Autorita, úcta a rešpekt voči rodine sa vytráca aj pod oslabeným vplyvom cirkvi a jej benevolentnejším prístupom či pohľadom na rozvedených ľudí a na predmanželský sexuálny život partnerov. **Znižovanie sobášnosti a pôrodnosti**, manželstvo a rodičovstvo vo vyššom veku a s tým spájané celkové starnutie populácie, zvyšovanie počtu detí narodených mimo manželstva, nárast jednorodičovských rodín, či zvyšovanie rozvodovosti predstavujú vo svojej podstate dôsledok vznikajúci pôsobením nevhodných sociálnych faktorov (Gabura, 2006). „Sociálne problémy, s ktorými dennodenne zápasia mnohé rodiny, by mohli byť natoľko únosné, že by nepred-

stavovali bytostný problém pre normálnu a prirodzenú existenciu v spoločnosti. Dlho očakávané ozdravenie je v súčasnosti spomalené, ba priam zastavené“ (Gašpariková, 2009, s. 117). Ak nenastane radikálna zmena v oblasti sociálnej politiky, ktorá by vytvorila systém, či sociálny program, ktorý bude transparentný, trvalo finančne udržateľný s rovnosťou príležitosti pre všetkých, garantujúci udržanie a rozvoj ľudských, hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv smerujúci k dôstojnej životnej úrovne všetkých, budú mnohé, zvlášť mladé rodiny aj naďalej zápasíť so sociálnymi problémami, čo bude ovplyvňovať stabilitu a očakávané fungovanie rodiny. Otázkou zostáva aj tzv. **sobášny trh**. Často ide o nie výstižný názov. V podstate zahmlieva cieľovú deštrukciu samotného manželstva. V sobášnom trhu ide predovšetkým o to, že sobáš - ako ho mnohí - poznáme, je prezentovaný ako tovar medzi ostatnými pultovými potravinami. V praxi sa často prezentuje ako mediálny sobáš ľudí, medzi ktorými je veľký vekový rozdiel, alebo ako sobáš za účelom získania vytúženej odmeny (rôzne súčasné realityshow) a pod. So sobášnym trhom úzko súvisia aj **manželskí podvodníci**. Väčšinou sú organizovaní v „pasáckych“ skupinách. Často ide o prostitútky, ktoré „pasáci“ navádzajú, resp. nútia k tomu, aby si podmanili bohatých mužov. Tí po čase podľahnú ich kráse a v naivite si zoberú prostitútku za ženu. Najmenej do mesiaca, najviac do pol roka prichádza k rozvodu a zúženiu majetku minimálne o polovicu (nehovoriac o psychických traumách, ktoré druhá strana = obeť prežíva). Medzi ďalšie faktory ohrozujúce inštitút manželstva a rodiny zaraďujeme aj tzv. **predmanželské zmluvy**. Termín predmanželská zmluva je známy širokej verejnosti aj vďaka vysokej popularite a mediálnej prezentácii. V stručnosti ide o zmluvu medzi dvomi ľuďmi (snúbencami, resp. budúcim manželmi), ktorá v najužšom chápaní zaväzuje obidve zúčastnené strany k obsahu tejto zmluvy. V nej sa okrem iného často prezentujú fakty vzťahujúce sa predovšetkým na množstvo a veľkosť tej - ktorej stánky, čo vstupuje do manželstva. V praxi to najbežnejšie funguje spôsobom, že keď sa snúbenci zosobášia a manželskou zmluvou „prinesú“ do manželstva svoj podiel majetku, ak by nastal rozvod, táto predmanželská zmluva im môže zaručiť, že neprídu o majetok, s ktorým vstúpili do manželského zväzku. Ak predmanželská zmluva nie je protiústavná, prinajmenšom je neetická už vo svojej podstate. Záverom z toho vyplýva nelogické filozofovanie o tom, že snúbenci sa majú natoľko radi, že už teraz vedia, že sa nebudú mať veľmi radi (predmanželská zmluva, ktorá ešte pred manželstvom dáva obidvom stranám ponuku, resp. možnosť rozchodu a pod.). Pravdepodobne najviac propagovaným trendom v dnešnej spoločnosti zostáva aj tzv. **žitie v partnerstvách (konkubinát, kohabitácia)**. Mnohí mladí ľudia sa nechcú manželstvom zaväzovať do trvalého vzťahu. Skôr si volia možnosť žiť „len tak“, kupujú a nadobúdajú spoločne majetok, väčšinou neplánujú deti a ak nastane medzi nimi rozchod, všetko si delia podľa svojich zásluh, prípadne cestou jurisdikcie. Svoje správanie väčšinou odôvodňujú tvrdeniami: nebudeme sa sobášiť, aby sme sa prípadne niekedy nemuseli rozvádzať, nebudeme mať deti, pretože mať deti v dnešnej spoločnosti je luxus a ten si nemôžeme dovoliť (mať dieťa je finančne nákladné), musíme si predsa užít, než vstúpime do manželstva, musíme vedieť, či nám to bude spolu „klapať“, chceme si budovať kariéru a manželstvo by nás zbytočne zaťažovalo (manželka, deti, stravovanie a pod.) a iné dôvody.

Ide často o zvrátenosť, pretože žitie v partnerstvách neľahčuje vstup do manželského zväzku. Vôbec nie je pravdou tvrdenie, že mladí ľudia chcú žiť spolu preto, aby sa poznali. V podstatnej miere ide väčšinou o prežívanie svojho sexuálneho apetítu. Ak partner zlyhá v sexuálnej oblasti, mnohé partnerstvá sú odkázané k atomizácii svojho vzťahu. Nehovoriac o psychických a ekonomických problémoch, ktoré takéto rozchody ľudí zo sebou prinášajú. V súvislosti s konkubinátom sa v poslednej dobe čoraz častejšie stretávame s tvrdením, kedy ženy vstupujú do vzťahu s cieľom **MAŤ DIEŤA, no NECHCEM MAŤ MUŽA!** Dalo by sa konštatovať, že ide o lobistické a hedonistické pohnútky ženy. Opak však je pravdou. Ženy sa často rozhodujú pre tento životný štýl preto, lebo doposiaľ si nikoho nenašli, s kým by spoločne trávili svoj život; po skúsenostiach mnohých týraných žien a rozvedených žien sa chcú týmto spôsobom vyhnúť možným problémom a po tretie – chcú z tohto pragmatického vzťahu na skúšku vyjsť ako víťazky, ktoré zostali tehotné. Dokonca, mnohé ženy si s mužmi podpisujú akúsi formu zmluvy, kde sa žena zaväzuje mužovi, že po narodení dieťaťa si nebude od neho žiadať priznanie otcovstva a prípadné dávky na dieťa, ľudovo nazývané ako alimenty. V rodinách začína prevládať konzumný spôsob života. Vytrácajú sa z nej pozitívne hodnoty života, minimalizujú sa tradičné hodnoty, presadzuje sa egoizmus, súťaživosť a individualizmus. Nasledujúca tabuľka nám predstavuje hlavné smerovanie zmien vo formách manželstva a rodiny.

Tab. 1: Rodina a jej zmeny

Tradičný model	Model zmien
Manželstvo legalizované podľa svetového alebo cirkevného práva	Skupinové manželstvá, rodinné spoločenstvá, komúny, rodina s jediným rodičom, dobrovoľné slobodné materstvo, sloboda, rekonštituovaná rodina, homosexualita, atď.
Viacgeneračná rodina	Jadro rodiny, vzdialená rodina generačná priepasť v prenose kultúry
Rodičovstvo	Malý počet detí, obyčajne jedno, maximálne dvojete detí, dobrovoľná bezdetnosť
Väzby vo vzťahoch a definícia právneho a morálneho statusu dieťaťa	Rodina s dvoma jadrami, rekonštituované rodiny, dieťa rozvedených rodičov a bez väzieb, hybridné rodiny
Dvaja rodičia: matka a otec	Dobrovoľné slobodné materstvo, bez manželstva vo všeobecnosti, predmanželské slobodné otcovstvo
Vytrvalosť	Rozvody, uzatváranie druhých manželstiev
Muž je živiteľ rodiny, má autoritu, žena sa venuje najmä domácnosti a výchove detí	Profesionálna práca oboch manželov, vyššie ekonomické postavenie ženy a počas nezamestnanosti strata práce muža, väčšie práva žien v rozhodovaní rodiny, otvorené manželstvá „dochádzanie“ do manželstva
Sexuálna výlučnosť	Mimomanželské vzťahy, sexuálne otvorené manželstvá, striedanie partnerov (swinging)
Heterosexualita	Homosexuálne vzťahy a možnosť ich legalizácie
Domácnosť dvoch dospelých ľudí	Širšie rodiny, rodina s pridruženými členmi, ktorí nie sú príbuzní, „takzvané“ rodiny

Zdroj: ONDREJKOVIČ, P. 2006. *Rodina v novom miléniu*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra, 2006. s. 49.

VÝVINOVÉ TRENDY K OTÁZKE MANŽELSTVA

V nasledujúcej kapitole sa budeme venovať fenoménu registrované partnerstvo, ktoré si vytvára cestu aj na Slovensku, atakuje inštitút manželstva a rodiny a v neposlednom rade sa chce stavať do úrovne alternatívy k manželstvu, čo je vylúčené už vo svojej podstate, lebo manželstvo nemá a nemôže mať alternatívu, inak by stratilo odlišnosť od ostatných inštitúcií. Sme svedkami, kedy čoraz viac mladých heterosexuálnych párov nevstupuje do manželstva, pretože manželstvo považujú za zbytočnú formalitu s vyhlásením, že „nepotrebujú papier na to, že sa majú radi!“ Na druhej strane, akoby v opozícii, sa však demonštrujú mladé homosexuálne páry, ktoré sa dožadujú legalizácie ich vzťahu až do úrovne manželstva, resp. registrovaného partnerstva. Čiže, môžeme reflektovať, že tradičné chápanie vzniku rodiny (máme na mysli práve heterosexuálne manželstvo) už „papier na legalizáciu svojho vzťahu“ nepotrebuje, pričom novovznikajúce formy manželského (ako aj rodinného spoluzitia) „tento papier“ výsostne vyžadujú. Natíska sa preto otázka, prečo isté skupiny tento „papier“ už nepotrebujú, a naopak, prečo iní vehementne tento „papier“ vyžadujú? Fenomén registrovaného, resp. legalizovaného partnerstva nie je moderným hitom 21. storočia. Otvorene sa prvý raz o legalizovaných partnerstvách začalo hovoriť už na prelome 19. a 20. storočia, pričom fenomén homosexuality sa výrazným spôsobom prezentoval na prelome 17. a 18. storočia. Legalizované partnerstvo je právnou formou uplatnenie zväzku dvoch ľudí rovnakého pohlavia uzatvoriť vzájomný vzťah ako alternatívu k manželskému zväzku. V krajinách, kde nie sú legalizované partnerstvá rovnakého pohlavia (pretože legalizovaným partnerstvom môžu byť právne aj muž so ženou), sa uzatvárajú len manželské zväzky pred štátnou alebo cirkevnou autoritou. Manželský zväzok je v takýchto krajinách aj legislatívne ukotvený, čo neplatí o legalizovaných partnerstvách. Z právneho hľadiska vyplývajú manželom práva a povinnosti, ktoré si musia plniť nielen voči sebe, deťom, ale aj voči štátu. Právne hľadisko v krajinách, kde legalizované partnerstvo nie je, buď absentuje, alebo je do väčšej miery atomizované, resp. z partnerských zväzkoch nevyplývajú žiadne povinnosti, čiže ak sa dvojica rozíde, neplynú pre ňu žiadne právne sankcie.³ Problematika legalizácie homosexuálnych partnerstiev (do pozície zrovnoprávnenia s klasickou podobou manželstva) je citlivou témou. Nevynímajúc skutočnosť, že tradičné heterosexuálne vzťahy odmietajú vstupovať a uzatvárať manželstvo s tvrdením, že nepotrebujú „papier“ ako dôkaz svojej lásky, pričom homosexuálne vzťahy, resp. páry tento „papier“ vehementne požadujú. Je to paradoxné a núti to k zamysleniu, čo je vzácné a čo je doslova až odmietavé práve na tomto kuse „papieru“...? Ak vychádzame zo zaužívaných konvencií a modelov rodiny, takáto „základná bunka spoločnosti“

3 Podľa zákona č. 461/2003 o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov manžel, manželka a nezaopatrené dieťa poškodeného, ktorý zomrel v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania, majú nárok na jednorazové odškodnenie. Životný partner nemá nárok na vdovský alebo vdovecký dôchodok, ošetrovné, ktoré sa poskytuje poistencovi, ktorý opatruje chorého manžela, chorú manželku, chorého rodiča alebo chorého rodiča manžela, manželky. Zákon nepozná vzájomnú vyživovaciu povinnosť životných partnerov a inštitút bezpodielového spoluvlastníctva sa vzťahuje iba na manželov. Nie je možné ani znížiť si základ dane o nezdaniteľné časti základu dane, ako je to v prípade manžela alebo manželky. Je len niekoľko príkladov životných situácií, ktoré súčasná právna úprava nereguluje. Osoby rovnakého pohlavia, ktoré žijú v spoločnej domácnosti sú takýmto spôsobom znevýhodnené proti manželom, napriek skutočnosti, že rovnako platia odvody a dane.

na Slovensku a aj v celom európskom regióne je netradičnou. Nielen z biologického a reprodukčného hľadiska, ale aj z hľadiska bežnej paradigmy. Homosexualita sa považuje za odchýlku z normality.⁴ Vo veku, kedy adolescent ešte „nemá stabilizovanú pohlavnú identitu“, zostáva subjektom so zablokovaným sexuálnym vývojom – najmä ak žije výlučne s osobami rovnakého pohlavia.

Aspekty partnerského života:

- **Právny aspekt:** Právne hľadisko v krajinách, kde legalizované partnerstvo nie je, buď absentuje, alebo je do väčšej miery atomizované, resp. z partnerských zväzkoch nevyplývajú žiadne povinnosti, čiže ak sa dvojica rozíde, neplynú pre ňu žiadne právne sankcie.
- **Sociálny aspekt:** vzťahy muž/žena (kohabitácia), muž/muž alebo žena/žena (homosexuálne zväzky), sú v štatistických ukazovateľoch menej trvalé (viď tab. neskôr)
- **Prirodzený aspekt:** absentuje...
- **Kultúrny, náboženský aspekt:** ide o alternatívu k tradičnému chápaniu manželstva. Manželstvo, z lat. *matrimonium* sa prekladá ako *mater* (matka) a *unus* alebo *nunus* (úloha, poslanie). Homosexuálny vzťah sa teda z etymologického hľadiska môže označovať vždy len ako partnerstvo. V štátoch (Holandsko...), kde je legislatívne existuje označenie homosexuálne manželstvo, momentálne riešia sťažnosti na ústavnom súde za „etymologický paradox.“ Žiadne náboženstvo oficiálne neschvaľuje homosexuálne zväzky (iba toleruje) (Suvada and Tománek, 2015).

Tradičné predstavy o manželstve ako legalizovanom zväzku muža a ženy s cieľom splodenia a výchovy detí v Európe pomaly nahrádza liberálnejší prístup.⁵ Zákon o registrovanom partnerstve platí už v osemnástich európskych krajinách a umožňuje partnerom rovnakého pohlavia uzatvárať zväzky podobné manželstvu. Zákon upravuje vznik a koniec partnerského zväzku. Takýto zväzok sa uzatvára pred matričným úradom. Partnerom zaručuje nárok na informácie o zdravotnom stave a právo dediť. Zakotvuje aj vzájomnú vyživovaciu povinnosť a umožňuje spoločnú výchovu detí, nie však adopciu.⁶ Tradičné manželstvo chránia rôznymi spôsobmi v Európe napr. ústavy Poľska, Litvy, Lotyšska, Írska alebo viacerých štátov Spojených štátov amerických (Aliaška, Hawai, Nebraska, Nevada, Texas = schválené vlastné ústavné dodatky chrániace definíciu manželstva; Alabama, Arizona, Arkansas, Colorado, Delaware, Florida, Georgia, Illinois, Michigan, Minnesota, Pennsylvania, Texas, Virginia a ďalšie = schválená ochrana manželstva zákonom alebo v referende; výnimku tvorí štát Masseurchusetts, v ktorom je legalizované homosexuálne manželstvo, podobne ako v Kanade a v Juhoafrickej republike).

4 Pokiaľ bola Svetovou zdravotníckou organizáciou definovaná ako choroba, vznikali snahy o jej liečenie. Až v roku 1992 bola zo zoznamu chorôb tejto organizácie vypustená. Americká psychiatrická asociácia (American Psychiatric Association) odstránila homosexualitu zo svojho „Diagnostického a štatistického manuálu“ a svojho vlastného zoznamu psychologických porúch už v roku 1973. Napriek tomu snahy o jej liečenie neprestali.

5 *Registrované partnerstvo už aj v Čechách:* <http://www.euractiv.sk/rovnost-sanci/clanok/registerovane-partnerstvo-uz-aj-v-zechach> (cit. dňa 16.3.2012)

6 Tamtiež.

Tab. 2: Legislatíva tradičného manželstva v niektorých krajinách sveta⁷

Možnosti v krajinách	Krajiny, resp. štáty
1. krajiny, v ktorých je manželstvo chránené ústavou danej republiky, resp. štátu	napr. Poľsko, Litva, Lotyšsko, Írsko a niektoré štáty USA
2. krajiny, v ktorých sú schválené vlastné ústavné dodatky chrániace definíciu manželstva	napr. štáty v USA: Aliaška, Hawai, Nebraska, Nevada, Texas
3. krajiny, v ktorých je schválená ochrana manželstva zákonom alebo v referende	napr. Alabama, Arizona, Arkansas, Colorado, Delaware, Florida, Georgia, Illinois, Michigan, Minnesota, Pennsylvania, Texas, Virginia ⁷
4. krajiny, v ktorých nie je žiadna ochrana manželstva	napr. Slovensko

Prameň: TOMÁNEK, P. 2012a. Manželstvo, rodina a legalizované partnerstvo v EÚ. In *Rodina v treťom tisícročí – Familiaris consortio – nádej pre súčasnú rodinu*, 2012. s. 308.

Na Slovensku, ako aj v ostatných krajinách EÚ, sa uzatvárajú manželstvá pred štátnou a cirkevnou autoritou (podľa konfesií, ktoré daný štát uznáva na svojom území, napr. rímskokatolícke, gréckokatolícke, pravoslávne, islamské náboženstvo a iné). V otázke legalizovaných partnerstiev však môžeme badať aj výraznejšie medzištátne rozdiely (z právneho hľadiska).

Právna úprava životných partnerstiev dvoch osôb rovnakého pohlavia sa v EÚ a v zahraničí realizuje v troch formách:

1. **faktické spolužitie** – vzájomné práva a povinnosti partnerov vznikajú uplynutím stanovenej doby spolužitia, spravidla bez ohľadu na pohlavie partnerov,⁸
2. **registrované partnerstvá** – osobitný právny inštitút, ktorý predstavuje štátom uznané spolužitie partnerov rovnakého pohlavia alebo bez ohľadu na pohlavie, z ktorého vyplývajú podobné alebo rovnaké práva ako v prípade manželstva,
3. **manželstvá** – manželstvá homosexuálnych párov sú rovnocenné manželstvám heterosexuálnych partnerov vrátane možnosti výchovy detí.

Prvou krajinou, v ktorej boli legalizované homosexuálne manželstvá, bolo Holandsko (2001),⁹ za ním nasledovalo Belgicko (2003)¹⁰, Španielsko (2005) a doposiaľ posledným štátom, ktorý schválil legalizované homosexuálne manželstvá, bolo Francúzsko (2013).¹¹ Vo Veľkej Británii síce schválili homosexuálne manželstvá (2005), avšak – v porovnaní s predchádzajúcimi štátmi sa vo Veľkej Británii oficiálne neuznávajú. S otázkou legalizovania homosexuálnych manželstiev často súvisí aj adopcia detí pre tieto homosexuálne manželské páry. Belgicko, Holandsko, Španielsko, ale aj Veľká Británia túto myšlienku schválili. V Dánsku, Nórsku,

⁷ Výnimku tvorí štát Masechusetts, v ktorom je legalizované homosexuálne manželstvo.

⁸ Faktické spolužitie dvoch osôb rovnakého pohlavia bolo v Holandsku uznané už v roku 1979.

⁹ Návrh zákona presadila vláda vtedajšieho premiéra Wima Koka, predsedu ľavicovej Strany práce. Proti sa postavili iba kresťanskí demokrati v roku 2000 a potom aj v roku 2001.

¹⁰ Zákon prešiel bez podpory kresťanských demokratov, podobne ako tomu bolo v Španielsku.

¹¹ Z mimoeurópskych krajín je legalizované homosexuálne manželstvo napr. v Kanade, Juhoafrickej republike, či dokonca v niektorých štátoch USA, ako je to v Masechusetts.

Nemecku a Francúzsku sa homosexuálnym manželom umožňuje adoptovať si dieťa svojho životného partnera.

Tab. 3: Homosexuálne partnerstvá, resp. manželstvá v Európe¹²

Možnosti homosexuálnych partnerstiev, resp. manželstiev nielen v EÚ	Krajiny uplatnenia týchto možností
1. krajiny, v ktorých nie je homosexualita trestaná, ani sa v nich neumožňuje registrované partnerstvo a niet ani antidiskriminačnej legislatívy	Cyprus, Estónsko, Grécko, Írsko, Lotyšsko, Malta, Poľsko a Rakúsko, Turecko
2. krajiny, v ktorých nejestvuje možnosť uzavrieť registrované partnerstvo, ale zákony zakazujú diskrimináciu homosexuálov v prístupe k službám či prijímaní do zamestnania	Litva, Slovenská republika, Slovinsko, Taliansko, Bulharsko a Rumunsko, Švajčiarsko
3. krajiny, v ktorých homosexuáli majú možnosť uzavrieť registrované partnerstvá,	Česká republika ¹² , Fínsko, Francúzsko, Luxembursko, Maďarsko, Nemecko, Portugalsko a Švédsko, Chorvátsko, Nórsko
4. krajiny, v ktorých môžu homosexuáli uzatvárať manželstvá, čo im dáva viac práv, okrem možnosti adoptovať si aj deti,	Belgicko
5. krajiny, ktoré pripúšťajú možnosť uzatvárať homosexuálom nielen manželstvá, ale i adopciu,	Holandsko, Španielsko, Veľká Británia
6. krajiny, v ktorých je uzákonená možnosť adopcie pre homosexuálne páry.	Dánsko, Švédsko

Prameň: TOMÁNEK, P. 2012a. Manželstvo, rodina a legalizované partnerstvá v EÚ. In *Rodina v treťom tisícročí – Familiaris consortio – nádej pre súčasnú rodinu*, 2012. s. 309-310.

Z prieskumu, ktoré robilo Centrum pre výskum verejnej mienky¹³ v októbri 2005 a z údajov výskumných agentúr GEORG a Focus sa zistilo, že Slováci sú k homosexuálom (vrátane homosexuálnych partnerstiev a manželstiev) menej tolerantní než ľudia v Čechách. Prieskumu s zúčastnilo 1075 ľudí. Zistilo sa, že iba 24 % Slovákov by súhlasilo, aby homosexuálne páry mali právo na uzavretie manželstva. Prieskum odhalil aj skutočnosť, že na rovnakú otázku odpovedalo kladne (v percentuálnom vyjadrení) aj 21 % Poliakov, 25 % Maďarov a až 42 % Čechov.

Manželstvo a rodina nepoužívajú osobitný spoločenský status a vyššiu ochranu spoločnosti kvôli individuálnemu naplneniu cieľov jednotlivých členov manželstva, ale predovšetkým kvôli jedinečnému a spoločnosti prospešnému prínosu, ktorý manželstvo a na ňom založená rodina prinášajú spoločnosti ako celku. Preto sa domnievame, že štát by mal preferovať taký zväzok, ktorý je v jeho „životnom záujme“, t. j. manželský zväzok, ktorý zabezpečuje potenciál pre vznik rodiny..., pretože bezdetné manželstvá nebudú v životnom záujme tejto spoločnosti. Hlavným poslaním manželstva je založenie rodiny a výchova detí. Prirodzené posta-

¹² Parlament v roku 2006 prelomil veto prezidenta ČR Václava Klauša a opätovne prijal zákon o registrovanom partnerstve. Česká zákon však neumožňuje napríklad spoločné zdanenie, teda znížiť si dane, ak je jeden z partnerov bez práce. V prípade, že je partner cudzinec, nemá šancu rýchlejšie získať trvalý pobyt či občianstvo, ako je to v prípade manželstva. Zákon však umožňuje partnerom dedič' hned' v prvej línii, ako aj odmietnuť výpoveď na súde, ktorá by mohla partnerovi uškodiť, alebo zastupovať ho v konaniach na úradoch.

¹³ *Registrované partnerstvo už aj v Čechách*: <http://www.euractiv.sk/rovnost-sanci/clanok/registrovane-partnerstvo-uz-aj-v-cechach> (cit. dňa 16.3.2012)

venie a pôsobenie rodiny a manželstva vyplýva zo základných potrieb ľudskej bytosti. Status osobitnej ochrany¹⁴ zase vyplýva z dôvodov všeobecne prospešných prínosov rodiny a manželstva pre spoločnosť. K vedomiu každého človeka, ktorý vstúpil do manželského zväzku preto bezprostredne patrí aj dimenzia rodičovstva (Šuvada, 2015b).

Registrované partnerstvá (heterosexuálne a homosexuálne) a ich propagácia priamo ohrozujú inštitúciu manželstva a v neposlednom rade aj inštitúciu rodiny. Heterosexuálne partnerské spolunažívanie, inými slovami často označované aj ako konkubinát, či kohabitácia, si plní funkciu vzájomného obohatenia sa partnerov, no ostatné základné funkcie (ako reprodukčná a výchovná) často zostávajú nepovšimnuté, pretože veľa súčasných heterosexuálnych partnerstiev je natoľko pracovne a spoločensky vyťažovaných, že si nechcú priberať ďalšiu starosť na svoje plecia, a to plodenie a výchovu detí. Homosexuálne partnerské spolunažívanie si neplní ani základnú reprodukčnú funkciu. Homosexuálni partneri sa môžu stať „rodičmi“ len:

- **formou adopcie** (ak máme na mysli, napr. vzťah muž – muž), alebo
- **formou priamej línie** (napr. keď si žena alebo muž z prvého heterosexuálneho vzťahu privedie do homosexuálneho vzťahu vlastné dieťa, ktoré im bolo zverené do opateru).

V spoločnosti je zaznamenaných (odpozorovaných) 5 etáp na prisvojenie si kultúry homosexuality. Ide o tieto kroky:

- **1. krok: tolerancia:** čiže právo byť nedotknuteľný. Hovorí sa tomu aj anti-diskriminačná politika, napr. na základe sexuálnej orientácii (napr. niektoré krajiny EÚ, USA...),
- **2. krok: žiadosť o rovnoprávnosť:** v USA existuje organizácia s názvom *Human Rights Campaign*, čiže Kampaň za ľudské práva, ktorá šíri do celého sveta LGBTI tematiku a snaží sa, aby v jednotlivých štátoch, krajinách prišlo nielen k zrovnoprávneniu, ale až k trestu za to, keď niekto nebude súhlasiť s homosexualitou. Homosexualita sa predstavuje ako ľudské právo. V Anglicku (Londýne) je zasa tzv. *Tavistov s institut for human rights*. Jeho existencia siaha až do čias II. svetovej vojny. Inštitút mal byť honorom ľudských práv, no dnes sa stal okrem iného aj propagátorom LGBTI tematiky. Založený bol už v roku 1921 ako klinika, až po II. svetovej vojne sa z neho stal inštitút, po podpise Memoranda vzájomného porozumenia, ktorý podpísali osobnosti ako Rokefeler, Tavistov a Rolling. Hlavná myšlienka tohto inštitútu je zmena ľudského chápania, vytvorenie novej kultúry v novom veku. Ide o propagáciu hnutia New Age, resp. v súčasnosti už Next Age. Propagácia sa stala viditeľnou najmä projektom Heapes,
- **3. krok: priznanie:** to znamená, že už nestačí len tolerancia a zrovnoprávnenie, ale sa vyžaduje aj hlásenie ich hodnôt,
- **4. krok: povinná účasť:** homosexualita sa berie ako osobná cesta,

¹⁴ Porov.: Návrh Ústavného zákona O ochrane manželstva (2006); II. časť: Poslanie a postavenie rodiny a manželstva.

- **5. krok: trest:** každý, kto je proti homosexualite, je potrestaný, sankcionovaný, napr. v niektorých štátoch USA každý, kto nesúhlasí s homosexualitou, dopúšťa sa trestného činu.

Homosexualita sa tak stáva častým medzistupňom k založeniu homosexuálnych registrovaných partnerstiev. Inštitút manželstva sa týmito procesmi často bagatelizuje. Pritom manželstvo bolo vždy chápané ako predpoklad základnej bunky spoločnosti – rodiny. Základná znamená, že sa dokáže deliť, teda odovzdávať život. Bunka – že v sebe má život. Spoločnosti – teda fakt, že bez budúcej populácie svet nebude... A rodina je prvým socializačným prostredím, kde dieťa dostáva prvé modely správania. Je miestom, kde sa po prvý raz buduje jeho osobnosť. A prioritný vplyv na budovanie detskej osobnosti majú vždy mama a otec.

Štatistický úrad SR vykonal v dňoch 1.-10. februára 2005 zaujímavý prieskum verejnej mienky ohľadom tolerantnosti k homosexuálnym partnerstvám. Z výskumu vyplynulo, že až 99% respondentov, považuje manželstvo ako vzťah muža a ženy. Homosexuálne partnerstvo odmietlo 77% respondentov, pričom 81% respondentov navyše nesúhlasí, aby boli zverení deti do starostlivosti práve homosexuálnym partnerom.¹⁵

V závere predkladáme stručný tabuľkový prehľad zemí sveta, ktoré zákonom upravujú spolužitie osôb rovnakého pohlavia.¹⁶

Tab. 4: Krajiny, ktorých legislatíva umožňuje sobáš homosexuálov

Krajina	Rok prijatia
Holandsko	2001 (možnosť aj adopcie detí)
Belgicko	2003 (adopcia detí od r. 2005)
Španielsko	2005 (Zákon o spolužití homosexuálov, vrátane adopcie detí, už mali autonómne oblasti Katalánsko - 1998, Baskicko - 2002, Navarra - 2000 a Aragonia - 1999).
USA	2004 (Ako jediný z 50 štátov USA postavil sobáš homosexuálov na úroveň sobášom heterosexuálov štát Massachusetts. Štáty Vermont a Connecticut umožňujú zväzky osôb rovnakého pohlavia, nie však svadby).
Kanada	2005 (Sobáše homosexuálov umožňovalo už predtým deväť z 13 kanadských provincií a teritórií).

Prameň: <http://www.ganymedes.info/archiv2006/rok2006.asp?intClanek=6> [cit. 07.09.2011]

¹⁵ Dostupné na: <http://queering.wordpress.com/2005/12/11/najnovsi-prieskum-verejnej-mienky-neprekvapil-slovaci-nie-su-k-homosexualom-velmi-tolerantni/> [cit. 03.09.2009]

¹⁶ Dostupné na: <http://www.ganymedes.info/archiv2006/rok2006.asp?intClanek=6> [cit. 07.09.2011]

Tab. 5: Krajiny, ktoré majú zákon o registrovanom partnerstve a zvláštnosti v jednotlivých krajinách

Krajina	Rok prijatia
Veľká Británia	2005 (bez adopcie detí)
Česká republika	2006
Dánsko	1989 (homosexuálne páry môžu i adoptovať pokrvného potomka jedného z partnerov)
Fínsko	2001 (neumožňuje však rovnaké priezvisko ani adopciu detí)
Island	1996
Nemecko	2001 (od roku 2004 môžu adoptovať vlastné dieťa jedného z partnerov)
Nórsko	1993 (bez možnosti adopcie detí. Od roku 2001 si môžu homosexuálni partneri brať deti do pestúnskej starostlivosti)
Nový Zéland	2004 (platnosť od apríla 2005)
Švédsko	1994 (od februára 2003 môžu adoptovať dieťa. Od 1. júla 2005 majú lesbické páry rovnaké právo na umelé oplodnenie ako bezdetné ženy v heterosexuálnych zväzkoch. 27. októbra 2005 rozhodol vrcholný orgán švédskej luteránskej cirkvi Kyrkomötet, že homosexuálne páry teraz budú môcť absolvovať i cirkevný „akt požehnanja“)
Švajčiarsko	2005 (prijatí referendum; bez adopcie detí)

Prameň: <http://www.ganymedes.info/archiv2006/rok2006.asp?intClanek=6> [cit. 07.09.2011]

Tab. 6: Krajiny, ktoré priznávajú homosexuálnym párom zákonom niektoré obdobné práva, ako majú heterosexuálne páry

Krajina	Rok prijatia
Francúzsko	1999 (od roku 1999 môžu vo Francúzsku osoby rovnakého pohlavia uzavrieť občiansku zmluvu o solidarite, ktorá upravuje ich spoločný život, ale nemá rovnaké právne účinky ako sobáš)
Chorvátsko	2003 (zrovnoprávnenie spolužitia v spoločnej domácnosti pre homosexuálne a heterosexuálne páry)
Luxembursko	2004 (podľa francúzskej predlohy)
Maďarsko	1996 (spolužitie homosexuálov v spoločnej domácnosti)
Portugalsko	2001 (páry žijúce spolu viac než dva roky bez ohľadu na pohlavie zaručené niektoré práva, najmä majetkové, napr. dedičstvo či nájom bytov)

Prameň: <http://www.ganymedes.info/archiv2006/rok2006.asp?intClanek=6> [cit. 07.09.2011]

Manželstvo a partnerstvo prechádzajú rôznymi spoločenskými turbulenciami. Vytvárajú sa dva tábory postojov, názorov, vplyvov. Ak by spoločnosť zostala len pri názoroch, postupne by nenapredovala, začala by stagnovať. Preto sa v nasledujúcom texte budeme snažiť zargumentovať niektoré skutočnosti a podať relevantné fakty:

- **štáty, v ktorých doposiaľ nie sú legalizované heterosexuálne/homosexuálne partnerstvá, často čelia výsmechu zo zaostalosti a istého tradicionalizmu a konzervatizmu...** Nie však všetko moderné, je zároveň aj dobrým a etickým (Žilínek, 1997, s. 34)
- podľa švajčiarskych a nemeckých výskumov (2010-2011), v ktorých bolo zapojených 20.000 homosexuálov, je až **68 % homosexuálov BISEXUÁLMI**¹⁷... lenže, podľa R. Uzla, českého sexuológa, bisexualita neexistuje, ide len o istý druh zvláštného správania...
- nie rodina, ale manželstvo je v kríze. Mladí ľudia sa nám neženia, nevstupujú, resp. neuzatvárajú manželstvo, čoho výsledkom sú často *single, mingle, patchwork*, či *homosexuálne rodiny* (Tománek, 2014, s. 44)
- **keď A, tak potom aj B:** krajiny, kde je legalizované homosexuálne partnerstvo (napr. v Holandsku je to už viac ako 12 rokov) momentálne riešia otázku, čo s deťmi, ktoré boli vychovávané homosexuálnymi partnermi? Až 57 % detí z homosexuálnych rodín má psychické a sociálne problémy. Prečo? Nemajú podobné problémy aj deti, ktoré pochádzajú z heterosexuálnych vzťahov? Odpoveď je áno, lenže vo veľkom nepomere. Prečo? V heterosexuálnych vzťahoch prichádza ku väčšej kríze, ktorá často vedie k rozvodu, medzi 5-7 rokom spoločného manželského života, lenže v homosexuálnych vzťahoch je to medzi 1,5-3,5 rokom spoločného života (Pastor, 2012). To znamená, že v homosexuálnych vzťahoch prichádza k obmene 2 až 3 krát skoršie ako v heterosexuálnych vzťahoch. Nevynímajúc skutočnosť samotnej výchovy detí (biologickým alebo adoptívnym spôsobom), ktorí týmito častými rozchodmi svojich „rodičov“ strácajú stabilitu akéhokoľvek vzťahu¹⁸... (ide napr. o Holandsko, Austráliu, Veľkú Britániu,¹⁹
- **každá minoritná skupina, ktorá prichádza „na trh“** (napr. nové náboženstvo, sekta, alternatíva k manželstvu...?), musí predložiť niečo, čím je pre spoločnosť prospešná. Čo prináša heterosexuálne/homosexuálne partnerstvo?
- **otázka konkubinátu** (kohabitácie): *concubine* znamená spoločníčka, prostitútko. Ide o starší názov pre heterosexuálne spolužitie partnerov. Od tohto slova pochádza výraz konkubinát. Nemecké výskumu z roku 2008 (Pastor, 2012, s. 265) uvádzajú, že manželstvá, ktoré vznikli po predošlom spoločnom

17 *Protect the children*: www.lds.org/general-conference/2012/10/protect-the-children (cit. 4.6.2013)

18 *Adoptive couple vs. Baby girl*: <http://www.law.ufl.edu/academics/centers/childlaw/> (cit. 4.6.2013); Taktiež: *The negative effects of same sex marriages*: <http://christocentric.com/main/?p=992> (cit. 4.6.2013)

19 *Protect the children*: www.lds.org/general-conference/2012/10/protect-the-children (cit. 4.6.2013). Taktiež: *Gay family?*: www.sltrib.com/sltrib/news/...78/gay-family-parents-lgbt.html.csp

nažívaní, sa do 10 rokov po uzatvorení manželstva rozvádzajú. Čiže nie je pravda, že vyskúšané dlhšie vydrží.

- **zavádzanie pojmov Rodič 1 a Rodič 2:** v poslednom období sa v spoločnosti rieši otázka nahradenia pojmov matka a otec termínmi rodič 1, rodič 2. V podstate ide o propagandu LGBT komunit (komunity, ľudia s homosexuálnou, transsexuálnou a intersexuálnou orientáciou). Tieto termíny sa už naplno používajú, napr. v Benátkach.²⁰ V roku 2013 pripravila Nórska delegácia kontroverzný návrh, ktorý podporilo len 33 štátov zo 193 členských štátov OSN. Aj na základe tohto faktu je možné reflektovať, ako je často väčšina diskriminovaná menšinou, či inak: ako sa menšinové návrhy často paušalizujú s cieľom väčšej propagandy.²¹

ORGANIZÁCIE PODPORUJÚCE RODINU

V tejto kapitole sa zameriame na dve významné organizácie (jednu slovenskú a druhú medzinárodnú), ktoré sa zameriavajú na rodinu, rodinnú výchovu a podporujú informovanosť o rodinách a politike rodinnej výchovy.

EPA - *European parents association* – Európska asociácia rodičov: bola založená v Miláne v roku 1985. Sídlo má v Bruseli. Členstvo je rodičom zabezpečené cez národné rodičovské organizácie v členských štátoch EÚ. Ide o pluralistickú, apolitickú a areligióznu organizáciu. Je to multikultúrna organizácia. Základným cieľom tejto organizácie je v edukačnom procese pracovať spoločnými silami v prospech budúcnosti našich detí. A to prostredníctvom výchovy a vzdelávania v rodinách, školách a národných inštitúciách. EPA v roku 1991 vypracovala aj Chartu práv a zodpovedností rodičov Európy, kde okrem iného je zadeninované, že základnú výchovu v rodine zabezpečujú práve rodičia. EPA zaviedla aj ocenenie *ALCIUN AWARD* – ide o ocenenie za najlepšie projekty, ktoré sa dotýkajú inovácií v rámci výchovy a vzdelávania v oblasti rodiny a školy (zameranie rodinná výchova). Základnou prioritou EPAy je predovšetkým komunikácia, výmena informácií, budovanie kontaktných centier, rozvoj vzťahov rodiny a školy.

SRRZ – *The Slovak Council of Parent Associations SCPA* - Slovenská rada rodičovských združení – je nezávislé, apolitické, občianske združenie, ktoré združuje rodičovské združenia v školách a školských zariadeniach v SR. Organizácia bola založená v roku 1991 v Bratislave ako organizácia so samostatnou právnou subjektivitou. V súčasnosti má okolo 4000 členov, a stále rastie. Cieľom tejto organizácie je kvalitná výchova a vzdelanie v oblasti rodinnej výchovy na princípoch humanizmu, demokracie, vlastenectva a vedeckosti. Ďalej ochrana práv detí, ochrana záujmov rodičov (v zmysle Zákona o rodine), ochrana učiteľov s morálnym kreditom proti nátlakovým skupinám a intrigánstvu. Organizácia sa zameriava na riešenie problémov vo výchovno-vzdelávacom procese, ochraňuje žiakov pred negatívnymi vplyvmi, usiluje sa zabezpečovať racionálne stravovanie detí na školách, zhromažďuje námety a pripomienky k zlepšeniu výchovy a vzdelávania na školách v oblasti rodinnej výchovy, výchovy k manželstvu a zodpovednému rodičovstvu a pod. SRRZ je plnoprávnym členom EPA od roku 1996.

20 Porov.: <http://www.lifesitenews.com> [cit. 04-09-2013]

21 Porov.: <http://www.hli.org.pl> [cit. 04-09-2013]

ZÁVER

Rodina, i keď je v dnešnej dobe vystavená posmodernému liberalizmu, si stále udržiava svoj kredit, hodnotu a opodstatnenie. Vzťahy v spoločnosti, rodine nie sú vždy ideálne, avšak atmosféra nielen rodinného prostredia musí byť sofistikovane premyslená, pretože v nej nejde len o vzájomné vzťahy detí a rodičov, ale kreujú sa aj základy ostatných budúcich vzťahov, pretože dieťa si práve podľa rodinných vzťahov vyhľadáva a formuje vzťahy nielen v rodinnom prostredí, v ktorom vyrastá. Ak nie je výchova a vzdelanie v ranom detstve, nebudeme mať čo vychovávať a vzdelávať v dospelosti. Rodina, ktorá je hlavným miestom kultivácie osobností, má vytvárať vhodné podmienky k tomu, aby mladý človek a neskôr dospelá osoba vedeli obstáť v náročných životných situáciách, aby nezanevrelí na výchovu, na vzdelávanie, ale aby sa celoživotne navzájom vychovávali a vzdelávali pre dobro rodiny, spoločnosti, štátu. Rodinný život vo všeobecnosti odráža všetko, čo sa v rodine deje. Deti a mládež dnešnej doby nemajú alebo strácajú mantinely slušného správania, nevedia alebo nechcú vedieť, čo je správne a čo je krajne nevyhovujúce. Rodina sa tak stáva veľmi zraniteľnou (dôraz sa kladie na perfekcionizmus alebo naopak ľahostajnosť rodičov, jednostrannosť, neprimeranosť výchovných nástrojov a postupov k veku dieťaťa, zanedbávanie, preťažovanie). Spoločnosť postupne stráca kontrolu nad svojimi citmi, upadá do osamelosti a akejsi citovej otupenosti a bezohľadnosti nielen rodinných, ale často aj pracovných vzťahoch. Tieto skutočnosti často vyvolávajú sociálno-emocionálne dopady na dieťa (Šuvada 2015c). K nim zaraďujeme nasledovné:

V čase krízy vedúcej k rozpadu rodiny si dospelí prioritne riešia svoj problém – zanedbávajú dieťa, čo dieťa emocionálne a sociálne zneisťuje. Prejavuje sa to najmä: - v zvýšení rizika sociálno-patologických javov (záškoláctvo, skúsenosti s návykovými látkami, šikanovanie, agresívne konanie a pod.), - v úzkosti, úniku do choroby, sebaopškovaniu, sebaobviňovaniu (ono je „príčinou“ krízy), - v zvýšenej nedôvere voči „svetu“ dospelých (Šuvada, 2015a).

V čase odchodu jedného z rodičov od rodiny (napr. *single rodiny*) alebo rozvodu (napr. *mingle, patchwork rodiny*): prežíva dieťa traumu identity – ak oni nepatria k sebe, môžem patriť k obom? dieťa je predmetom „obchodu“, v sociálnej rovine prakticky stráca jednu vzťahovú a modelovú osobu, v prípade striedavej starostlivosti ide jednak o adaptačnú záťaž, jednak o problém, „kde má vlastne svoj domov“???

V porozvodovom období je v popredí neistota rodiča voči dieťaťu, neschopnosť dávať mu primerané požiadavky: **často sú prítomné pocity viny a snaha „nahraďiť“ druhého rodiča.** strata jedného príjmu vedie matky k hľadaniu si druhého zamestnania a materializácii „výchovy“, dieťa trávi veľa času bez dozoru – riziká partí, dieťa sa naučí využívať „slabé stránky“ oboch rodičov, manipuluje, vydiera – „pôjdem k otcovi“, odmietanie nového partnera: „ty mi nemáš čo rozkazovať – ty nie si môj otec!“, oslabuje sa vzťah k rodine ako inštitúcii, dievčatá – zvýšené riziko promiskuitných vzťahov.

K týmto životným fázam môžeme spokojne zaradiť aj ďalšie sociálne dopady na dieťa, ako sú: v neúplnej rodine sa komplikuje starostlivosť o chorých a starších členov rodiny, oslabuje sa jej funkcia primárnej sociálnej siete., narastajú požiadavky na štátny systém finančnej podpory – dávky (je rozdiel, keď je nezamestnaný jeden rodič v úplnej alebo neúplnej rodine), hľadanie „náhrady“ za druhého rodiča – „poveš“ na verejnosti, ďalšie ekonomické i sociálne problémy (moja deti + tvoje deti+ naše deti) – tzv. patchwork rodina, či dokonca homosexuálna rodina, dlhodobé riziko právnych i ekonomických konfliktov s druhým biologickým rodičom.

Domnievame sa, že nielen slovenská, ale celá európska spoločnosť stojí a čelí veľkému problému v oblasti rodiny. Až príliš bezhlavo, bez logickej argumentácie si niektoré štáty a ich predstavitelia a následne aj organizácie (vládne i mimovládne) legalizujú pravidlá spoločného a spoločenského života. Rodičia so skúsenosťami, ale aj mladí rodičia, ktorí prichádzajú so svojimi deťmi pred veľkú scéneriu sveta sa často nevedia zorientovať v progrese, či dokonca regrese hodnôt nielen v slovenskej spoločnosti. Manželský zväzok sa nemôže stotožňovať s homosexuálnym alebo aj heterosexuálnym, i keď legalizovaným partnerstvom, resp. kohabitáciou. K manželstvu neexistuje žiadna alternatíva, žiadna napodobenina, pretože manželstvo bolo v dejinách ľudstva vždy definované ako rovnocenný zväzok muža a ženy.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BIBLIA. (1998). Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1998. ISBN 807140070X.
- BIBLIA S APLIKÁCIAMI PRE ŽIVOT. (1998). Bratislava: Tlačiareň Svornosť, 1998. ISBN 8071310395.
- GABURA, J. (2006). *Sociálna práca s rodinou*. 1. vyd. Bratislava: Občianske združenie sociálna práca, 2006. 59 s.
- GAŠPARÍKOVÁ, D. (2009). Súčasná rodina v sociálnej a ekonomickej núdzi. In *Sociálna a ekonomická núdza – bezpečnosť jedinca a spoločnosti*. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2009. ISBN 978-80-89271-63-4, s. 115 – 123.
- HANESOVÁ, D. (2006). *Náboženská výchova v EÚ*. Banská Bystrica : UMB, 2006. ISBN 80-8083-304-4.
- HARDY, M. – DUDÁŠOVÁ, T. – VRANKOVÁ, E. – HRAŠKOVÁ, A.
- (2011). *Sociálna patológia rodiny*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava : VŠZaSP sv. Alžbety. 365 s. ISBN 978-80-8132-000-2.
- HELINGER, B. (2000). *Skrytá symetrie lásky (Co podporuje lásku v partnerských vzťahoch)*. Praha : Pragma, 2000. ISBN 8072057596.
- KOSTRUB, D. (2007). Dieťa – (ako) autonómny a kompetentný subjekt. In pedagogická tvorivosť učiteliek materských škôl. Žiar nad Hronom: Aprint, 2007. s. 15-18. ISBN 978-90-80-969549-4-0.
- KŘIVOHLAVÝ, J. (1994). *Mít pro co žít*. Praha : Návrat domů, 1994. ISBN 80-85495-33-3.
- MOŽNÝ, I. 2002. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství. 2002. 250 s. ISBN 8086429059.
- ONDREJKOVIČ, P. (2006). *Rodina v novom miléniu*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra, 2006. 168 s. ISBN 80-8050-982-4.
- ONDREJKOVIČ, P. - MAJERČÍKOVÁ, J. (2006). Zmeny v spoločnosti a zmeny v rodine – kontinuita a zmena. Príspevok k diskusii o charaktere rodiny na Slovensku. In *Sociológia*. ISSN 0049-1225, 2006, roč. 38, č. 1, s. 5-30.

- PASTOR, K. (2003). *Prokreatívne správanie rodín dnes a jeho širšie spoločenské súvislosti*. In Zborník referátov z konferencie Úloha otca a matky v rodine. Bratislava : Slovenská spoločnosť pre rodinu a zodpovedné rodičovstvo, 2003. ISBN 80-968891-0-9.
- PASTOR, K. (2012). Demografické faktory stability manželstva. Bratislava : Teologická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku. Inštitút Jána Pavla II. v Bratislave. In *Rodina v treťom tisícročí – Familiaris consortio – nádej pre súčasnú rodinu*, 2012. s. 262-268. ISBN 978-80-971162-8-6.
- Pedagogická encyklopédia Slovenska. Bratislava : Veda, 1984.
- PODMANICKÝ, J. – PODMANICKÁ, Z. (2013). Demografický a spoločenský aspekt fenoménu rozvodovosti na Slovensku. In *Studia Aloisiana*, č. 2, roč. 4, 2014. s. 49-59. ISSN 1338050-8.
- PREVENDÁROVÁ, J. (1998). *Rodina s postihnutým dieťaťom*. Nové Zámky : Psychoprod spol. s r. o., Artus, 1998. ISBN 80-976148-9-9.
- PREVENDÁROVÁ, J. (2000). *Výchova k manželstvu a rodičovstvu*. Bratislava : SPN, 2000.
- ROZINAJOVÁ, H. (1988). *Pedagogika pre rodičov*. Martin : Osveta, 1988.
- ROZINAJOVÁ, H. (1988). *Pedagogika rodinného života pre učiteľov*. Martin : Osveta, 1988. s. 96.
- ROZINAJOVÁ, H. (1992). *Matrimoniagogika. Pedagogika rodinného života*. Martin : Osveta, 1992. 246 s. ISBN 8008017686.
- ROZJINAJOVÁ, H. (1992). *Základy rodinnej výchovy*. Bratislava : SPN, 1992. 188 s. ISBN 8008013109.
- ŠKOVIERA, A. (2005). *Malá polepšovňa (pre rodičov)*. Bratislava : Petrus, 2005. ISBN 8088939968.
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY. (2012). *Pohyb obyvateľstva za roky 1999 až 2011*. [online]. 2012. [citované 2012-11-25]. Dostupné na internete: <<http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=1839>>.
- SUVADA, J. (2015a). *Meet the experts on HIV and STDs*. SPAY (Social Pathology Among Youth) conference, St. Elizabeth University of Health and Social Work, Bratislava (23.4.2015). Abstract book pp.143. ISBN 978-80-8132-131-3, EAN 9788081321313
- SUVADA J, TOMANEK P. (2015b). *Conference Abstract book*. Social Pathology Among Youth, St. Elizabeth University of Health and Social Work, Bratislava, May 2015, pp.143. ISBN 978-80-8132-131-3, EAN 9788081321313
- SUVADA J. (2015c). *Poor outcomes for migrants and refugees with cancer*. The Oncopost. 2015 European Multidisciplinary Cancer Congress. 26th Sept 2015, Vienna, p. 33-34 BIO763106-01
- TAMÁŠOVÁ, V. (2007). *Teória a prax rodinnej edukácie*. Ivanka pri Dunaji : Axima, 2007. 210 s. ISBN 978-80-969178-3-9.
- TOMÁNEK, P. (2011). Primárna prevencia v rodinnej výchove pred mediálnym násilím. Bratislava : PdF UK, Ústav pedagogických štúdií, Katedra pedagogiky a sociálnej pedagogiky. In *Aktuálne otázky pedagogiky* (11.11.2011), s. 508-516. ISBN 978-80-223-3121-0.
- TOMÁNEK, P. (2011). Mediálne násilie v rodinnej výchove. Piešťany : Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave. In *Sociálna patológia a intervencia sociálnej práce* (19.-20.10.2011). s. 139-146. ISBN 978-80-8132-018-7.
- TOMÁNEK, P. - FULKOVÁ, E. (2011). Vplyv synkretizmu a okultizmu na súčasnú výchovu. In *Pedagogické rozhľady*, 2011, roč. 20, č. 2. s.14-17. Bratislava : MPC. ISSN 1335-0404.
- TOMÁNEK, P. - TOMÁNKOVÁ, M. (2011). Kresťanské manželstvo a legalizované partnerstvá v súčasných podmienkach EÚ. In *Viera a život*, 2011, roč. XXI, č. 3. s. 63-70. ISSN 13356771.
- TOMÁNEK, P. - FULKOVÁ, E. (2011). Okultné a synkretické prejavy v súčasnej výchove. In *Disputationes scientificae Universitatis catholicae*. Ružomberok, 2011, č. 3. s. 185-193. ISSN 1335-9185.
- TOMÁNEK, P. (2011). Súčasný problémy rodinnej výchovy. In *Rodina a škola*, roč. 60, č. 1, 2012. s. 16-17. ISSN 0231-6463.

- TOMÁNEK, P. (2012). *Rodinná výchova*. Ružomberok : Verbum, 2012. 113 s. ISBN 978-80-8084-893-4.
- TOMÁNEK, P. (2012). *Teoretické východiská rodinnej výchovy*. Brno : Tribun. 165 s. ISBN 978-80-263-0233-9.
- *Web-based Injury Statistics Query and Reporting System (WISQARS)* [online]. Atlanta : Centers for Disease Control and Prevention. 2010. [cit. 2012-10-19]. Dostupné na internete: www.cdc.gov/injury/wisqars/index.html.
- Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 599/2003 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 551/2010 Z. z. a ktorým sa menia a doplňajú niektoré zákony.
- Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.
- ŽILÍNEK, M. (1997). *Éthos a utváranie mravnej identity osobnosti*. Bratislava : Iris, 1997. ISBN 8088778603.

USED INTERNET SOURCES:

- *Adoptive couple vs. Baby girl*. [online]. Available at: <http://www.law.ufl.edu/academics/centers/childlaw/> [cit. 04.06.2013]
- *Demografický vývoj na Slovensku 2011*. [online]. Available at: http://portal.statistics.sk/files/informativna-sprava_demograficky-vyvoj_2011.pdf [cit. 17.3.2012]
- *Chammurapiho zákonník*: [online]. Available at: <http://leccos.com/index.php/clanky/chammurapiho-zakonik-a-dalej> [cit. 06.09.2011]
- *Gay family?* [online]. Dostupný: www.sltrib.com/sltrib/news/...78/gay-family-parents-lgbt.html.csp [cit. 04.06.2013]
- *Generational presentation*: [online]. Available at: polk.uwex.edu/cnred/documents/GenerationalPresentation.ppt [cit. 08.10.2011]
- *Generations*: [online]. Available at: <http://www.fdu.edu/newspubs/magazine/05ws/generations.htm> [cit. 23.04.2010]
- *Protect the children*. [online]. Dostupný: www.ids.org/general-conference/2012/10/protect-the-children [cit. 04.06.2013]
- *Registrované partnerstvo už aj v Čechách*: [online]. Available at: <http://www.euractiv.sk/rovnost-sanci/clanok/registrovane-partnerstvo-uz-aj-v-cechach> [cit. 06.09.2011]
- *Slováci nie sú k homosexuálom tolerantní*: [online]. Available at: <http://queering.wordpress.com/2005/12/11/najnovsi-prieskum-verejnej-mienky-neprekvapil-slovaci-nie-su-k-homosexualom-velmi-tolerantni/> [cit. 03.09.2011]
- *The negative effects of same sex marriages*. [online]. Available at: <http://christocentric.com/main/?p=992> [cit. 04.06.2013]